

19. Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика). – Х.: Право, 2008. – 240 с.
20. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія / За ред. А. П. Гетьман. – Х.: Право, 2014. – 784 с.
21. Пухтецька А. А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права: Монографія / Відп. ред. В. Б. Авер'янов. – К.: Вид. «Юрид.думка», 2010. – 140 с.
22. Рабінович П. М. Конституційний принцип верховенства права // Юрид. вестник. – 1997. – № 3. – С. 66-69.
23. Рабінович П. М. Права людини і громадянина у Конституції України (до інтеграції вихідних конституційних положень) – Х.: Право. – 1997. – 64 с.
24. Селіванов А. О. Конституційна юрисдикція: поняття, зміст, принцип верховенства права, правові позиції по справах прав людини і конституційних конфліктів у сфері публічної влади. – К.: Вид. Дім «Ін Юре». – 2008. – 120 с.
25. Скрипнюк О. В. Соціальна, правова держава в Україні: проблеми теорії і практики. До 10-річчя незалежності України: Монографія. – К.: ІДП ім. В. М. Корецького НАН України, 2000. – 220 с.
26. Ткаченко О. Застосування принципу верховенства права в регулюванні еколого-правових відносин: деякі аспекти // Право України. – 2004. – № 1. – С. 78-80.
27. Ткаченко О. Принцип верховенства права в регулюванні еколого-правових відносин: поняття та значення // Право України. – 2003. – № 4. – С. 63-68.
28. Українське право: Матеріали міжнародної конференції «Верховенство права: питання теорії та практики. – 2006. – № 1. – 112 с.
29. Шапар А. Г. Про концепцію переходу України до сталого розвитку // Екологія і природокористування: зб. наук, праць Ін-ту проблем природокористування та екології НАН України. – Вип. 8. – Дніпропетровськ, 2006. – С. 45-58.
30. Шевчук С. В. Формальна та органічна характеристика принципу верховенства права: до нових методів тлумачення Конституції // Укр. Право. – 1998. – Чис. 2(10). – С. 56-68.
31. Шемшученко Ю. С. Теоретичні засади концепції розвитку законодавства України // Право України, 1996. – № 8. – С. 3-6.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ: СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

Балюк Г.І.

(доктор юридичних наук, професор, професор кафедри екологічного права юридичного факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка, член-кореспондент НАПрН України)

Анотація. *Стаття присвячена актуальним проблемам законодавчого забезпечення державної екологічної політики України, як різновиду державної політики, виокремленню її основних рис, принципів на яких вона базується, ряду проблем її нормативно-правового та організаційно-функціонального забезпечення.*

Ключові слова: *державна екологічна політика, принципи реалізації державної екологічної політики, нормативно-правове забезпечення екологічної політики, організаційно-правове забезпечення екологічної політики.*

Abstract. *The article is devoted to the actual problems of legislative support of the state ecological policy of Ukraine, as a kind of state policy, the distinction of its main features, principles on which it is based, a number of problems of its normative-legal and organizational-functional provision.*

Key words: *state ecological policy, principles of realization of state ecological policy, normative-legal support of ecological policy, organizational and legal support of ecological policy.*

Україна переживає складні часи ... Найбільшою мрією її народу на сьогодні є питання встановлення миру, на досягнення якого сконцентровані зусилля влади. Звертаючись до наших реалій, мусимо вкотре з гіркотою констатувати: для українців сьогодні, на жаль, найпекучішими залишаються проблеми виживання, а не розумування[1].

Логічно виникає запитання: чи на часі звертати увагу суспільства, представників влади, науковців і практичних працівників до екологічних, в тому числі еколого-правових проблем? Подолавши численні сумніви, зауважимо: життя триває, а отже екологічні проблеми не втрачають нині своєї актуальності. Український народ хоче жити в мирі і злагоді, в єдиній соборній державі, в якій забезпечується честь і гідність, особиста і майнова безпека громадян, їх права і свободи. І зокрема, йдеться про конституційно закріплені екологічні права громадян.

Як прогнозують учені, найближчі роки для України будуть роками різного роду катастроф та екологічних катаклізмів. Україна, як до речі і багато інших країн, вступила в епоху перманентної кризи, пов'язаної з наявністю обмеженої кількості природних ресурсів, погіршенням екологічної обстановки, зміною клімату і багатьма іншими проблемами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру.

Усунути ці та багато інших проблем та їх причин і сформувані систему ефективного правового регулювання в галузі раціонального використання природних ресурсів і охорони навколишнього природного середовища, а також забезпечення екологічної безпеки покликана така галузь як екологічне право України.

Тема даної статті "спровокована" запропонованим нещодавно Мінприроди України законопроектом "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року". Ознайомлення зі змістом законопроекту дає підстави дійти висновку: стратегічні цілі та завдання, на досягнення яких спрямована національна екологічна політика, що проводилась і проводиться відповідно з положеннями чинного Закону України "Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року" від 21 грудня 2010 року, залишаються недосяжними або точніше - державна екологічна політика, що проводиться в Україні протягом тривалого часу, поки що не досягла визначених цілей.

Що ж є причиною (чи тут доцільніше вживати множину – причинами) такої ситуації? На превеликий жаль, офіційної відповіді на поставлене запитання не знаходимо. Чому? Тому, що відсутній детальний аналіз ефективності виконання протягом семи років тих цілей і завдань, які передбачені Законом від 21 грудня 2010 року.

Заводять в "глухий кут" і положення Пояснювальної записки до проекту Закону України "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року", в якій йдеться, з одного боку, про те що, "спираючись на висновки досяжності цілей і завдань чинної стратегії, включаючи фінансову спроможність, запропоновано подовжити термін дії Стратегії до 2030 року", а з іншого – метою законопроекту визнається "перегляд основних стратегічних завдань екологічної політики, що базуються, перш за все, на виявлених кореневих причинах екологічних проблем України та фінансовій спроможності країни до їх вирішення".

Однак, ні положення чинного закону, ні положення законопроекту є, на наше переконання, недостатніми для досягнення проголошених в них цілей і завдань.

Оцінюючи положення законопроекту, можна дійти висновку, що запропонований нібито рух вперед насправді є "тупцюванням" на місці.

Нинішню стадію можна назвати "простим перезатвердженням", яка нічого не вирішує і нікого ні до чого не зобов'язує. Не варто вірити, на нашу думку, і в ілюзії щодо фінансової спроможності країни до вирішення основних стратегічних завдань державної екологічної політики. Сьогодні, вважаємо, не так потрібна нова редакція Стратегії, як саме створення умов, за яких виконання її положень було б ефективним і мало позитивні наслідки.

На нашу думку, стратегічні цілі і завдання, які передбачені як чинним законом, так і законопроектом, можуть бути досягнуті виключно шляхом одночасного поєднання до вирішення економічних, соціальних і екологічних проблем. Таке завдання в сучасних, перш за все, економічних реаліях України є надзвичайно складним. Його вирішенню має передувати конституційне закріплення економічної системи держави як основи законодавчого забезпечення не лише економічної політики України, а й її соціальної та екологічної політик. Необхідність у цьому виникає передусім у зв'язку з тим, що чинні положення Основного Закону виявилися недостатніми для досягнення проголошеної в ньому мети формування соціальної правової держави. Фактично державу, що сформувалася на сьогодні, не можна назвати ні соціальною, ні правовою. В такій державі екологічні проблеми віднесені до "маргінального" сектору. Отже, потрібне таке законодавче забезпечення соціально-економічної політики, яке б дійсно забезпечувало досягнення цілей і завдань екологічної політики.

Державна екологічна політика – це особливий різновид державної політики, її самостійний напрям. Акцентуючи увагу на такій основній рисі державної екологічної політики як її державно-вольовий характер, необхідно підкреслити і ряд її специфічних ознак, а саме: вона побудована на праві та пов'язана з правом (і не лише з екологічним); водночас, екологічне право є об'єктом державної екологічної політики і одночасно одним з найважливіших засобів її реалізації; має різні рівні (загальнодержавний, регіональний, муніципальний, локальний); здійснюється правовими методами; спирається на примус; є публічною, офіційною.

Необхідно підкреслити, що державна екологічна політика – це державна політика, а отже, найбільш активним її суб'єктом є держава. Однак, державну екологічну політику слід розглядати як продукт діяльності не тільки держави, а й структур громадянського суспільства, що формується. На нашу думку, дуже важливо, щоб державна екологічна політика була пронизана інтересами суб'єктів, які її реалізують. Надзвичайно важливо, щоб державна екологічна політика відповідала інтересам носія суверенітету і єдиного джерела влади – Українського народу. Саме ці інтереси мають впливати на формування і розвиток таких засобів реалізації державної екологічної політики як екологічне право і законодавство.

Однак, на нашу думку, на державному рівні відсутні глибокий аналіз і прогноз, урахування громадської думки й кваліфікована оцінка можливих наслідків (ризиків) прийнятих рішень.

Важливе значення для реалізації державної екологічної політики відводиться принципам, на яких вона базується. У зв'язку з цим зазначимо, що з-поміж принципів, на яких законопроектом запропоновано здійснювати реалізацію державної екологічної політики, на жаль, відсутні такі як: наукова обґрунтованість, законність, передбачуваність, справедливість, поєднання інтересів особи, суспільства і держави, пріоритетність екологічних прав людини, відповідність міжнародним правовим стандартам.

Вважаємо, що всі названі принципи мають бути закріплені законодавчо. Не применшуючи важливості кожного з них, особливу увагу акцентуємо на такому принципі як справедливість. Звернемося до думки світового авторитетного американця (а в нас Америка останніми роками стала головним орієнтиром) Збігнева Бжежинського, який підкреслює, що справедливість – фундаментальна основа стабільності держави.

Слід констатувати, що нині розвиток системи нормативно-правових актів, спрямованих на реалізацію державної екологічної політики має певною мірою безсистемний, а іноді і хаотичний характер. Підтвердженням цьому, на нашу думку, є і запропонований законопроект. Недостатній професійний рівень суб'єктів законодавчого процесу, ігнорування наукового опрацювання проектів нормативно-правових актів, зниження ролі науки або правової доктрини в правотворчому процесі - це реалії сьогодення. До того ж, слід звернути увагу, що є прикрі випадки, коли нормотворення відстає від потреб суспільства, що може мати для нього катастрофічні наслідки. Для

прикладу звернемося, зокрема до статті 13 Конституції України, яка декларує, що "земля, її надра, атмосферне повітря, води та інші природні ресурси, які розташовані в межах території України, її континентального шельфу, виключної (морської) економічної зони є об'єктами права власності Українського народу". Ця норма свідчить про те, що в Україні неможливо продавати чи купувати землю та інші природні ресурси — об'єкти права власності Українського народу. Цей висновок підкріплює інша важлива норма зазначеної статті, яка декларує: "Кожен громадянин має право користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону". Незважаючи на те, що з часу прийняття Конституції України минуло більше 20-ти років, такого закону до цього часу немає. Однак, на нашу думку, саме це положення: лише користуватися природними об'єктами, а не володіти і не розпоряджатися ними – ключове. Так звідки шириться, квітне буйним цвітом агітація від лукавого за вільний продаж в Україні землі сільськогосподарського призначення?

Варто звернутися також і до зарубіжного досвіду, зокрема до Конституції Німеччини, де ч. 2 ст. 14 проголошує: "Власність зобов'язує. Користування нею має також слугувати суспільному благу". Зазначена норма була встановлена ще Веймарською Конституцією.

В Основному Законі України перша частина наведеної норми є аналогічною – "Власність зобов'язує". Однак, друга частина сформульована інакше: "Власність не повинна використовуватись на шкоду людині і суспільству". Така конструкція норми допускає можливість такого її тлумачення, ніби-то Конституція України не вимагає врахування власником суспільних інтересів[2].

На часі – створення стабільного і водночас динамічного, оптимального та контрольованого інститутами громадянського суспільства механізму державного управління і державного регулювання в сфері екології, тобто в сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального природокористування та забезпечення екологічної безпеки.

Як відомо термін "механізм" (англ. Mechanism; нім. Mechanismus) запозичено з галузі техніки, де він означає сукупність передавальних пристроїв, що перетворюють дію (рух) одного тіла на дію (рух) іншого, а також спосіб їх поєднання[3]. Стосовно суспільних явищ і процесів поняття "механізм" було введено Огюстом Контом для пояснення цілісності і життєдіяльності суспільства як "соціального тіла". На його думку, кожне суспільство має свій соціальний механізм, що забезпечує його виживання і розвиток[4].

Як свідчить наше життя, створення такого механізму проводиться суперечливо, не завжди послідовно і це вимагає узагальнення і аналізу причин такого становища та напрацювання на їх основі пропозицій щодо шляхів їх усунення.

Відомо, що реалізація національної екологічної політики, забезпечення виконання норм екологічного законодавства сприяє належне управління в сфері екології, зокрема його організаційно-функціонального забезпечення.

Одними з найважливіших управлінських функцій, здійснення яких покладається як на державу, так і на територіальні громади є екологічне прогнозування, програмування, планування. Правовою підставою здійснення відповідних управлінських функцій є Закони України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України" (2000), "Про державні цільові програми" (2004), "Про охорону навколишнього природного середовища" (1991). Ці закони встановлюють правові, економічні та організаційні засади формування цілісної системи прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку України, окремих галузей економіки та окремих адміністративно-територіальних одиниць як складової загальної системи державного регулювання економічного і соціального розвитку держави. Цими законами встановлюється загальний порядок розроблення, затвердження та виконання зазначених прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку, а

також права та відповідальність учасників державного прогнозування та розроблення державних цільових програм.

Зазначимо, що питання охорони довкілля не знайшли адекватного відображення в Законі України "Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України". Лише в статтях 10 та 11, які стосуються прогнозу економічного і соціального розвитку Автономної республіки Крим, області, району, міста на середньостроковий період та програми економічного і соціального розвитку Автономної Республіки Крим, області, району, міста Києва, Севастополя на короткостроковий період зазначається, що в таких документах має бути відображена екологічна ситуація. Безумовно, що цього недостатньо. Цьому Закону бракує комплексного підходу, орієнтації на принципи сталого розвитку, які зокрема вимагають збалансованості екологічних, економічних та соціальних чинників розвитку, обов'язкового врахування в процесі економічного та соціального програмування екологічних важелів і програм, взаємоузгодженості секторальних політик. Більш комплексний підхід у цьому відношенні притаманний Закону України "Про державні цільові програми" (2004). Так, класифікуючи в ст. 3 відповідні програми за спрямованістю, Закон окремо виділяє екологічні, метою яких є здійснення загальнодержавних природоохоронних заходів, запобігання катастрофам екологічного характеру та ліквідація їх наслідків.

Мета розробки екологічних програм (проведення ефективної і цілеспрямованої діяльності з організації і координації відповідних заходів), їх масштаб (державні цільові, міждержавні, місцеві програми) визначаються ст. 6 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища". При цьому зазначається, що порядок розробки державних цільових екологічних програм визначається Кабінетом Міністрів України.

Аналізована управлінська функція в галузі охорони навколишнього природного середовища здійснюється шляхом прийняття та реалізації прогнозних та програмно-стратегічних документів. Серед найбільш державних цільових програм, які прийняті для розв'язання окремих екологічних програм і мають довгостроковий характер можна, зокрема виділити такі:

- Програма перспективного розвитку заповідної справи в Україні, затверджена постановою Верховної Ради України від 22 вересня 1994 р.;

- Загальнодержавна програма поводження з токсичними відходами, затверджена Законом України від 14 вересня 2000 р.;

- Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів, затверджена Законом України від 22 березня 2001 р.;

- Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року, затверджена Законом України від 24 травня 2012 року.

На нашу думку, нерідко такі програми є типовими прикладами популізму на гострі проблеми і черговим способом "закопування" державних коштів та грошей інвесторів. Зокрема, яка ефективність реалізації цих та інших програм?

Візьмемо для прикладу хоч б одну таку програму – Загальнодержавна цільова програма розвитку водного господарства та екологічного оздоровлення басейну річки Дніпро на період до 2021 року. На превеликий жаль, найбільша річка країни поступово перетворюється на стічну канаву. Внаслідок безгосподарності, а подекуди і спеціального ігнорування будь-яких екологічних норм, символ України міліє, цвіте, заростає та гние. Це означає, що Дніпро втрачає здатність самоочищення.

Або інша Державна програма – "Ліси України" на 2010 – 2015 роки від 29 квітня 2002 року. Чи сприяла вказана програма, зокрема зменшенню збитків, які завдаються лісовому господарству через незаконні рубки? Відповідь буде негативна. Зокрема, у 2015 році, за офіційними даними, незаконно було вирубано 25 тисяч кубів лісу. Збитки – майже 85 мільйонів гривень. Однак, і наведені цифри далекі від реальних. Насправді незаконна

вирубка лісів в Україні масштабніша.

На сьогодні триває робота над програмою – "Ліси України" на 2017 – 2021 роки. Які очікування пов'язують з цією програмою? Йдеться, зокрема про поліпшення системи інформаційного забезпечення лісового господарства, лісовпорядкування, ведення державного обліку лісів, інвентаризації та моніторингу стану лісів на основі геоінформаційних технологій, систем контролю походження лісопродукції для забезпечення захисту ринку від незаконно отриманої сировини тощо. Але який результат буде отримано "на виході"?

Складна ситуація не тільки з лісами, а й на морі. Особливо на Азовському морі, яке фактично окуповане фінансово-промисловими компаніями. Унікальне Азовське море перетворюється на брудну калюжу і стає розсадником хвороб замість того, щоб там можна було оздоровлюватись. Адже морське узбережжя має відігравати сою роль рекреаційного середовища.

Україна на сьогодні потребує збалансованого розвитку, при якому виробництво та споживання будуть ощадливими й дбайливими до природних ресурсів, дадуть можливість природним екосистемам відновлюватися, бути безпечними для людей, підтримувати життєдіяльність прийдешніх поколінь. Збалансований розвиток включає в себе багато складових, але він не можливий без зміни природоохоронного світогляду всіх громадян, без екологічної освіченості, свідомості, культури суспільства. Саме від людей залежить, чи зменшуватимуться викиди, що забруднюють атмосферу, чи не шкодитимуть відходи виробництва й життєдіяльності людей довкіллю тощо. Ці напрями мають стати пріоритетними для влади.

Важлива роль у вирішенні екологічних проблем, безумовно, належить правовому регулюванню. Однак, сучасні екологічні проблеми і пошуки шляхів їх вирішення є передумовами запровадження нової моделі освітньої системи XXI століття. Така система покликана поєднати в собі все позитивне з минулого і сучасного, а також повинна бути орієнтована на формування якісно нової людини – людини екологічної, оскільки виток екологічних проблем, як уже неодноразово зазначалося, слід шукати, перш за все, в самій людині, в особливостях її "людських якостей". Отже, цілком очевидно, що для вирішення екологічних проблем необхідно змінити саму людину, її свідомість, культуру, світогляд тощо. Вирішальну роль в цій трансформації покликана відіграти саме еволюція свідомості, якої можна досягти, зокрема шляхом екологізації свідомості особистості, в тому числі і шляхом екологізації правової свідомості людини.

Осмислення суті і ролі освіти в процесі екологізації свідомості як особистості, так і суспільства в цілому, переходу суспільства до сталого розвитку дало підстави зробити наступні методологічні і соціальні висновки: яка система освіти, таке суспільство і держава, і навпаки, яка держава, така і освіта. Це означає, що перехід до сталого розвитку суспільства повинен здійснюватися через сталу освіту. Стосовно України виявляється достатньо виражена особливість: нестабільне суспільство — нестабільна освіта — нестабільні реформи.

В світлі концепції сталого розвитку ідеалом освітніх систем має стати формування особистості, яка готова будувати свої відносини з навколишнім середовищем на основі розуміння його цілісності та архіважливості для існування самої людини. Такі якості особистості можуть бути закладені через освітні системи. І в даному разі необхідно об'єднати зусилля практично всіх наук: філософії, соціології, політології і, безумовно, правової, а особливо – еколого-правової науки.

Концептуальною основою для перебудови освітнього процесу в Україні, включаючи як екологічну освіту, так і екологізацію освітньої діяльності в цілому, враховуючи вимоги сталого розвитку, можна вважати стратегію СЕК ООН для освіти в інтересах сталого розвитку, яка була прийнята на Нараді високого рівня представників міністрів охорони навколишнього середовища і освіти (Вільнюс, 17 – 18 березня 2005 р.). Мандат на підготовку зазначеної стратегії був зафіксований у Заяві міністрів, зробленій на

п'ятій конференції "Навколишнє середовище для Європи" (Київ, травень 2003 р.). Метою Стратегії є заохочення держав-членів ЄЕК ООН до розвитку і включення освіти в інтересах сталого розвитку в свої системи формальної освіти в рамках відповідних навчальних дисциплін, а також в неформальну освіту.

В Україні, на жаль, послідовне включення в систему вітчизняної освіти Концепції сталого розвитку відбувається надто повільно. Така ситуація пояснюється і законодавчими причинами. Згідно зі ст. 7 ("Освіта і виховання в галузі навколишнього природного середовища") Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка спеціалістів забезпечуються загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням в галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі, в дошкільних дитячих закладах, в системі загальної середньої, професійної та вищої освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Екологічні знання згідно з чинним вітчизняним законодавством є обов'язковою кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів та призводить до впливу на стан навколишнього природного середовища.

Не важко помітити, що зміст ст. 7 вищезазначеного закону носить декларативний характер.

Не зважаючи на те, що правовою основою екологічної освіти в Україні є Конституція України, Закони України "Про охорону навколишнього природного середовища", "Про освіту", "Про вищу освіту", проте відсутні спеціальні закони, які б регулювали державну політику в сфері екологічної освіти, а також виховання екологічної свідомості та культури, які б містили положення зі сталого розвитку.

Розробка та прийняття зазначених законів дало б можливість втілювати освітній процес на системній основі з врахуванням Концепції сталого розвитку, включаючи екологічну освіту, а також проводити екологізацію освітньої діяльності в цілому.

Екологічна освіта і, в першу чергу, еколого-правова, повинна стати складовою частиною освіти. Адже за допомогою еколого-правової освіти забезпечується вирішення загального завдання – екологізація юридичної освіти, формування еколого-правової свідомості і еколого-правової культури, а також активної громадянської екологічної позиції, яка неможлива без достатнього рівня еколого-правових знань. Еколого-правові знання необхідні для вирішення екологічних проблем юридичними засобами, що вимагає підготовки високопрофесійних юристів, які володіють ґрунтовними знаннями в сферах – екологічній, правовій та сталого розвитку.

Основні параметри для впровадження положень сталого розвитку у вітчизняну освіту закладені в Законі України від 21 грудня 2010 р. "Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року", в якому серед ряду першопричин екологічних проблем України названо недостатнє розуміння в суспільстві пріоритетів збереження навколишнього середовища та переваг сталого розвитку, недостатню сформованість інститутів громадянського суспільства та недотримання природоохоронного законодавства. Аналізуючи вищезазначені положення Стратегії державної екологічної політики, на нашу думку, можна стверджувати, що нею визначена основна задача у сфері екологічної освіти, яка спрямована на підвищення екологічної свідомості, екологічної культури населення, освітнього рівня і професійних навиків у сфері екології. Для цього необхідні: створення державних і недержавних систем безперервної екологічної освіти; включення питань екології, раціонального природокористування, охорони навколишнього середовища і сталого розвитку України в навчальні плани на всіх рівнях освітнього процесу (необхідно включити в освітні програми вищої та післядипломної професійної освіти навчальні курси зі сталого розвитку) з посиленням ролі соціальних та гуманітарних аспектів екологічної освіти та еколого-просвітницької діяльності; підготовка і перепідготовка педагогічних кадрів у

сфері екології для всіх рівнів обов'язкової та додаткової освіти, в тому числі з питань сталого розвитку країни; включення питань формування екологічної свідомості, екологічної культури у державні цілові, регіональні та місцеві програми розвитку територій; державна підтримка діяльності закладів системи освіти, які здійснюють екологічну освіту; розробка стандартів освіти, орієнтованих на роз'яснення питань сталого розвитку України; розвиток системи підготовки у сфері екології керівних кадрів різних сфер виробництва, економіки та управління, а також підвищення кваліфікації працівників природоохоронних служб, правоохоронних і судових органів, підвищення інформованості з питань законодавства в галузі охорони навколишнього природного середовища, раціонального природокористування, сталого розвитку України, а також навчання їх методам управління з врахуванням екологічного фактора; підтримка та публікація матеріалів з екологічних питань у засобах масової інформації.

Вищезазначені положення повинні бути враховані також при створенні нормативно-правової бази і умов для здійснення освітньої діяльності в контексті сталого розвитку.

Список використаних джерел

1. Литвин В.М. Плоди державного засіву // Голос України. 24 жовтня 2008 року. – С. 3.
2. В. Мамутов. Законодавче забезпечення екологічної політики // Щорічник українського права. – № 1. – 2009. – С. 184-191.
3. Советский энциклопедический словарь / гл. ред. А.М. Прохоров. – 3 изд. – М.: Сов. энцикл., 1984. – С. 797.
4. Социология в СРСР / ред. –сост. Г.В. Осипов. – М.: Мысль, 1966. – Т. 2. – 512 с.

ЕКОЛОГІЧНИЙ КОНТРОЛЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ

Костицький В.В.

(доктор юридичних наук, професор, дійсний член (академік) Національної академії правових наук України, професор Київського національного університету імені Тараса Шевченка)

Анотація. Автор розглядає сучасні проблеми розвитку суспільства та їх вплив на екологічне право, питання наукового обґрунтування та становлення екологічної функції держави, місце контрольної діяльності органів державної влади у реалізації екологічної функції держави, проблеми розробки проекту Екологічного кодексу України.

Ключові слова: екологічне право, екологічне законодавство, екологічна функція держави, екологічна держава, Екологічний кодекс України.

Аннотация. Автор рассматривает проблемы развития современного общества и их влияние на экологическое право, содержание экологической функции государства, место экологического контроля в деятельности органов государственной власти по обеспечению охраны окружающей природной среды, проблемы разработки проекта Экологического кодекса Украины.

Ключевые слова. экологическое право, экологическая функция государства, экологический контроль, кодификация экологического законодательства, Экологический кодекс Украины.

Annotation. The author consider the contemporary issues of the development of the society and their impact on environmental legislation codification, environmental function of a contemporary state involves such forms of governmental activities as legislation, management and control in the field of conservation, economic and legal framework for environmental protection, legal liability and ecological education. Environmental function of a contemporary